

kinderen en
jongeren
rechten

CORONACRISIS EN KINDEREN EN JONGEREN IN NEDERLAND

Een inventarisatie van de impact van de coronacrisis
op kinderen en jongeren in Nederland

COLOFON

Auteur:
UNICEF Nederland

Datum:
28 mei 2020

Coverfoto:
G. Schoonewille

Vormgeving:
Schone Vormen

Contactgegevens:
UNICEF Nederland
Bezuidenhoutseweg 74
2594 AW Den Haag

info@unicef.nl

INHOUD

Inleiding	4
Armoede	6
Geweld tegen kinderen	9
Onderwijs	13
Mentaal welzijn	16
Migratie	19
Jeugdzorg, jeugd-ggz en jeugdstrafrecht	22
Caribisch Nederland	27

INLEIDING

De coronacrisis heeft een grote impact op de situatie van kinderen en jongeren in Nederland. Voor het virus zelf lijken zij minder kwetsbaar, maar de gevolgen van de genomen maatregelen treffen hen aanzienlijk. Want hoewel de coronamaatregelen noodzakelijk en begrijpelijk zijn, ontbreekt hierbij een belangrijk element: voldoende aandacht voor de gevolgen voor (kwetsbare) kinderen en jongeren en hun rechten.

UNICEF Nederland heeft, met ondersteuning van de Universiteit Leiden, faculteit der Rechtsgeleerdheid, een inventarisatie gemaakt van meer dan tachtig mogelijke risico's. De risico's zijn onderverdeeld in zeven overkoepelende thema's en geven inzicht in de impact die de coronacrisis en de -maatregelen hebben op kinderen en jongeren in Nederland. Naast mooie initiatieven en positieve geluiden die deze periode naar voren komen, zien we ook veel schrijnende ontwikkelingen.

Zo betekent het baanverlies van duizenden mensen, ook een toename van het aantal kinderen dat in armoede verkeert. De maatregel om scholen te sluiten, zorgde ervoor dat veel kinderen in asielzoekerscentra weken zonder onderwijs zaten omdat er geen Wi-Fi beschikbaar is. Ook namen de zorgen toe om kindermishandeling en om kinderen die een leerachterstand hebben opgelopen. De toenemende armoede leidt ook in Caribisch Nederland tot grote zorgen over een toename van huiselijk geweld en kindermishandeling. Het opschorten van bezoek zorgt ervoor dat jongeren in jeugddetentie hun familie wekenlang niet zien. En de social distance maatregelen en boetes op samenkomsten hebben tot gevolg dat meer en meer kinderen en jongeren vertellen zich eenzaam te voelen, terwijl juist sociale omgang zo belangrijk is voor hun ontwikkeling. Maar wat de inventarisatie bovenal laat zien, is dat de rechten en belangen van kinderen en jongeren onvoldoende en soms helemaal niet worden meegenomen in de getroffen maatregelen. En dat terwijl aandacht hiervoor juist nu essentieel is. Alleen zo kunnen de negatieve gevolgen van de coronasituatie worden tegengegaan en kan snel passende hulp worden geboden, waardoor zoveel mogelijk voorkomen wordt dat de situatie van al kwetsbare kinderen, nog verder verslechtert, of dat er nieuwe groepen kwetsbare kinderen bij komen.

UNICEF Nederland roept de Nederlandse overheid dan ook op om in alle maatregelen die genomen worden rond de coronacrisis, [het belang en de rechten van kinderen en jongeren](#) een centraal onderdeel te laten vormen. Daarnaast zou er [periodiek gemonitord](#) moeten worden wat de gevolgen zijn van deze crisis op kinderen en jongeren in Nederland en of de geboden hulp werkt. Om dit alles goed te kunnen doen is het belangrijk om [kinderen en jongeren mee te laten denken](#). Wat hebben zij nodig, nu en in de toekomst? Wat hebben zij geleerd van deze crisis of vonden ze zelfs positief? En wat zou er volgens hen echt anders moeten? Dit sluit aan bij een van de fundamentele uitgangspunten van het VN-Kinderrechtenverdrag.

In een crisis zijn er twee mogelijkheden: teruggaan naar de oude situatie, of de crisis aangrijpen om structurele verbeteringen door te voeren. Building Back Better, noemt UNICEF dat. Wij hopen dat er voor dat laatste wordt gekozen waardoor de situatie van kinderen en jongeren in Nederland structureel verbetert.

Methodologische verantwoording van dit onderzoek

Op basis van ervaring met en onderzoeken naar eerdere crises wereldwijd en met aanvullingen van het Kinderrechtencollectief en de Kinderombudsman, heeft UNICEF Nederland meer dan tachtig risico's gesignaleerd die kunnen plaatsvinden in deze coronacrisis. Samen met de Universiteit Leiden en via gesprekken met experts is vervolgens onderzocht in hoeverre er in onderzoeken, in (sociale) media en in overheidsdocumenten, signalen waren dat deze mogelijke risico's zich op dit moment manifesteerden.¹ Daarmee ontstond een verzameling van tot half mei 2020 beschikbare informatie over de impact van de crisis en maatregelen op kinderen en jongeren.

De gesignaleerde risico's zijn onderverdeeld in zeven thema's:

- Armoede
- Geweld tegen kinderen
- Onderwijs
- Mentaal welzijn
- Migratie
- Jeugdzorg, jeugd-ggz en jeugdstrafrecht
- Caribisch Nederland

Binnen elk thema wordt een korte schets gegeven van de situatie vóór deze crisis, ontwikkelingen die direct of indirect het gevolg zijn van de coronacrisis en aanbevelingen voor nu en de toekomst om de rechten van kinderen en jongeren te waarborgen. Ook wordt aandacht besteed aan de organisaties die bij de uitvoering van de aanbevelingen binnen de afzonderlijke thema's betrokken zouden kunnen worden.

Deze inventarisatie is gebaseerd op tot nu toe beschikbare informatie en is daarom niet volledig. Juist dat laatste punt laat het belang zien van een periodieke monitoring van de invloed van deze crisis op kinderen en jongeren in Nederland en hun rechten. Zo zijn er bijvoorbeeld risico's die nog niet of juist niet (meer) op grote schaal leken voor te komen. Ze zijn daarom niet meegenomen in deze inventarisatie maar het is wel degelijk aan te bevelen deze nader te onderzoeken. Voorbeelden zijn de impact op onderwijs als het gaat om schoolstress, voorschoolse educatie, de eindtoets van groep acht, leerlingen die uit beeld raakten bij het thuisonderwijs, en kinderen die afhankelijk zijn van school voor een maaltijd. Ook de toepassing en schorsing van voorlopige hechtenis, het besmettingsgevaar in instellingen, de beschikbaarheid van beschermingsmaterialen voor jeugdhulpverleners, de situatie van kinderen zonder verblijfsvergunning, de toegang tot basisgezondheidszorg, het verlies van bijbaantjes, de veelal negatieve beeldvorming rondom jongeren en corona², en de mogelijk negatieve copingstrategieën zoals drugs- alcohol- tabaksgebruik of gaming zijn thema's om nader te onderzoeken.

¹ Met dank aan prof. mr. Ton Liefwaard en Sofia Helbing, Samantha Smidt, Sabine de Leeuw, Mirte Bikker, Monica van der Knaap en Saskia Kokx.

² Zie ook de oproep van de Werkgroep Sociale Impact van de Coronacrisis om de negatieve beeldvorming over jongeren te stoppen: www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/college/burgemeester/persberichten/coronacrisis-leidt-sociale-problemen/ En lees hier positieve voorbeelden van de inzet van jongeren <https://youngimpact.nl/coronacrisis-maakt-jongeren-meer-maatschappelijk-bewust-young-impact-helpt-van-start/>.

Foto: R. Bajornas

ARMOEDE

Artikel 27 van het VN-Kinderrechtenverdrag: alle kinderen hebben recht op toegang tot voorzieningen van sociale zekerheid en een toereikende levensstandaard.

Situatie vóór de coronacrisis

Volgens de meest recente cijfers maken 264 duizend minderjarige kinderen deel uit van een gezin met een laag inkomen.¹ Uit diezelfde cijfers blijkt dat er al bepaalde groepen kinderen kunnen worden geïdentificeerd die extra risico lopen op armoede: kinderen uit een eenoudergezin, kinderen met een niet-westerse migratieachtergrond (voornamelijk gezinnen met een Syrische achtergrond), kinderen uit een huishouden met een bijstandsuitkering, huishoudens met inkomen uit een zelfstandige onderneming met of zonder personeel en bepaalde groepen huishoudens waarbij ouders in loondienst werken en toch onder de definitie van laag inkomen vallen.² Een onderzoek van Movisie uit maart 2020 laat zien dat zo'n 550.000 huishoudens ernstige betalingsproblemen hebben. 95.000 van hen hebben zich aangemeld bij schuldhulpverlening en van die groep is de schuld gemiddeld 43.300 euro bij meer dan veertien schuldeisers.³ De 170 voedselbanken die zijn aangesloten bij Voedselbanken Nederland, hielpen in 2019 151.000 mensen. Van die klanten was 37 procent (33.000 mensen) jonger dan 18 jaar.⁴ Landelijke cijfers over het aantal dakloze gezinnen in de maatschappelijke opvang lijken niet beschikbaar. Een rapport van het Trimbos Instituut uit 2015 op basis van cijfers uit 37 gemeentes, schat hun aantal op 800 – 900, hoewel dat aantal waarschijnlijk hoger ligt.⁵

Ontwikkelingen in risico's na de start van de coronacrisis

De maatregelen rondom de coronacrisis hebben grote invloed op de inkomenssituatie van Nederlanders en daarmee ook op de leefsituatie van kinderen. Zo laat een peiling van Nibud in maart 2020 zien dat bijna twintig procent van alle Nederlanders (18 jaar en ouder) een inkomensterugval ervaart. De meest kwetsbare groepen zijn volgens het Nibud jongeren tussen de 18 en 25 jaar, zelfstandigen en flexwerkers.⁶ Ook het Sociaal Cultureel

Planbureau ziet deze groepen als risicogroepen en verwacht dat ondanks de steunmaatregelen, de armoede onder zelfstandigen zal toenemen.⁷ De eerste gevolgen van het baanverlies zijn ook af te leiden uit de toename van het aantal nieuwe WW-uitkeringen, dat in april steeg tot 74 duizend. Waar de stijging eerder nog het grootst was bij de horeca/catering-, uitzendbranche- en cultuursector, zet de stijging nu door naar andere sectoren.⁸ Het CBS vermoedt dat de toestand op de arbeidsmarkt nog slechter is dan de officiële cijfers laten zien.⁹

Organisaties die gratis levensmiddelen verschaffen, rapporteren volgens een onderzoek van het Armoedefonds een stijging van in sommige gevallen bijna honderd procent.¹⁰ Een woordvoerder van Voedselbanken Nederland laat weten dat het aantal klanten stijgt.¹¹

De crisismaatregelen hebben ook invloed op de maatschappelijke opvang voor dakloze gezinnen. Signalen die binnenkomen op de helpdesk van Defence for Children laten zien dat gezinnen die al dakloos waren voor de crisis, in deze periode extra moeite hebben met het vinden van woonruimte. Zij worden niet altijd (direct) toegelaten tot de maatschappelijke opvang, krijgen te horen dat zij deze moeten verlaten of kunnen minder goed vervangende woonruimte vinden in het sociale netwerk vanwege de verplichte 1,5 meter afstand.

Er zijn veel initiatieven opgezet vanuit organisaties of particulieren om mensen in armoede te ondersteunen, zoals online doneeracties, een crisisfonds voor kwetsbare kinderen en een oproep vanuit de Landelijke Armoedecoalitie.¹²

Ook de Nederlandse overheid heeft een groot aantal financiële noodmaatregelen getroffen om de economische impact van de maatregelen voor werkgevers en zelfstandigen te minimaliseren.¹³ Zo is er een eenmalige subsidie van 4 miljoen euro beschikbaar gesteld voor het calamiteitenfonds van Voedselbanken Nederland.¹⁴ De staatssecretaris van Sociale Zaken en Werkgelegenheid geeft een overzicht van de genomen maatregelen om financieel kwetsbare mensen te beschermen tegen de economische gevolgen van deze crisis.¹⁵ In deze aanpak ontbreekt echter een specifieke focus op de gevolgen voor kinderen en jongeren. Zo is bijvoorbeeld nog niet berekend hoeveel van de in totaal bijna 1,9 miljoen huishoudens met kinderen (0-18 jaar)¹⁶ financieel geraakt worden door de crisis. Die focus op de gevolgen voor kinderen en jongeren is noodzakelijk omdat armoede een grote impact heeft op hun levenssituatie en toekomst.

Aanbevelingen

In de aanpak van de crisis zou de overheid de volgende punten in acht moeten nemen:

- Maak het **bestrijden van kinderarmoede** tot een speerpunt van het regeringsbeleid in de aanpak van deze crisis.
- **Ontwikkel en investeer in specifieke beschermingsmaatregelen** om kinderen en jongeren te beschermen tegen de economische gevolgen van deze crisis. Denk hierbij onder meer aan extra budget voor sociale beschermingssystemen zoals bijstand, aan opvang voor dakloze gezinnen, aan capaciteit van voedselbanken bij toenemende vraag, etc.
- **Betrek kinderen en jongeren** bij het ontwikkelen van de maatregelen en zorg dat informatie voor hen begrijpelijk is.
- Zorg dat de reguliere **dataverzameling** rondom kinderen in armoede op korte termijn wordt opgeschaald zodat in kaart kan worden gebracht welke kinderen risico lopen om in armoede terecht te komen, of al zijn gekomen.

Betrek ook organisaties als: Speaking Minds, Defence for Children, Crisisfonds voor kwetsbare kinderen thuis, Stichting Leergeld, Jeugdfonds Sport & Cultuur, Stichting Zwerfjongeren, Alliantie Kinderarmoede en Nederlands Centrum Jeugdgezondheid

- ¹ CBS, Armoede en sociale uitsluiting 2019, 9 december 2019 www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2019/50/armoede-en-sociale-uitsluiting-2019, p. 91.
- ² Ibid., p. 92 – 97.
- ³ Movisie, *Wat werkt bij de aanpak van armoede en schulden 2020*, maart 2020 www.movisie.nl/sites/movisie.nl/files/2020-03/Dossier-Wat-werkt-bij-aanpak-armoede-schulden-2020.pdf, p. 5.
- ⁴ Voedselbanken Nederland, *Feiten en Cijfers Voedselbanken Nederland*, 31 december 2019 <https://voedselbankennederland.nl/wp-content/uploads/2020/03/DEF-Feiten-en-Cijfersper31-12-2019-.pdf>, p. 3.
- ⁵ Trimbos Instituut, *Gezinnen in de maatschappelijke opvang: opvang en ondersteuning van dakloze gezinnen*, 23 december 2015 <https://www.trimbos.nl/docs/1576a960-a07a-481f-9aee-b72df1107bf7.pdf>, p. 12.
- ⁶ Nibud, *Coronacrisis: Financiële gevolgen voor huishoudens*, 3 april 2020 www.nibud.nl/wp-content/uploads/Nibud-rapportage-eerste-coronapeiling-2020.pdf.
- ⁷ SCP, *Eerste doordenking maatschappelijke gevolgen coronamaatregelen SCP beleidssignalement*, 7 mei 2020 www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/05/07/maatschappelijke-gevolgen-coronamaatregelen, p. 26.
- ⁸ www.uvw.nl/overuww/pers/persberichten/2020/forse-toename-ww-uitkeringen-in-april.aspx.
- ⁹ <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2333923-heel-veel-mensen-verborgen-werkloos-door-coronacrisis-waarschuwt-cpb.html>.
- ¹⁰ Stichting Armoedefonds *Armoedebestrijders zien in coronacrisis hulpvraag op twee manieren toenemen* 17 april 2020 www.armoedefonds.nl/nieuws/bericht/289/armoedebestrijders-zien-in-coronacrisis-hulpvraag-op-twee-manieren-toenemen.
- ¹¹ Gert Jan Rohmensen *Voedselbanken hebben miljoenen nodig door coronacrisis*, Trouw 27 maart 2020 www.trouw.nl/binnenland/voedselbanken-hebben-miljoenen-nodig-door-coronacrisis~b9a7e2ce/.
- ¹² www.kinderrechten.nl/crisisfonds-voor-kwetsbare-kinderen-thuis/; Landelijke Armoedecoalitie, *Oproep: Beperk financiële gevolgen Corona-virus voor kwetsbare mensen* 17-03-2020 <https://iederin.nl/armoedecoalitie-wees-coulant-voor-mensen-in-problemen/>.
- ¹³ www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/coronavirus-financiele-regelingen.
- ¹⁴ www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/03/24/hoodsteun-om-voedselbanken-draaiende-te-houden
- ¹⁵ Brief regering, *Reactie op oproep Armoedecoalitie over gevolgen coronavirus*, 26 maart 2020 www.rijksoverheid.nl/documenten/brieven/2020/03/26/reactie-op-oproep-armoedecoalitie-over-gevolgen-corona.
- ¹⁶ www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2020/14/1-9-miljoen-huishoudens-met-minderjarige-kinderen.

Foto: G. Schoonewille

GEWELD TEGEN KINDEREN

Artikel 19 34, 39 van het VN-Kinderrechtenverdrag: kinderen hebben recht op bescherming tegen alle vormen van geweld, mishandeling, misbruik en verwaarlozing. Ook in deze crisis.

Situatie vóór de coronacrisis

Volgens de Nationale Prevalentiestudie Mishandeling 2017 hebben jaarlijks tussen de 90.000 en 127.000 kinderen en jongeren tussen de 0 en 18 jaar te maken met een vorm van kindermishandeling. In 96 procent van de gevallen werd een kind mishandeld door de biologische ouder.¹ Andere cijfers zijn te vinden in de Impactmonitor Huiselijk Geweld en Kindermishandeling 2019. Dat rapport laat zien dat ruim 1 op de 10 scholieren (ongeveer 105.000 scholieren) in het eerste jaar van de middelbare school, te maken heeft gehad met kindermishandeling.² Relevant zijn ook de CBS-cijfers over wie er meldingen doet van huiselijk geweld. Van de bijna 65.000 meldingen die het eerste halfjaar van 2019 geregistreerd werden bij de 26 Veilig Thuis-organisaties, kwamen 39.100 meldingen (60 procent) binnen via een aangifte bij de politie. Voorbeelden van andere kanalen zijn: het ziekenhuis (2,7 procent, 1.755 meldingen), de ambulancedienst (2 procent, 1.275 meldingen) en het basisonderwijs (1,6 procent, 1.055 meldingen).³ Geweld tegen kinderen kan ook online plaatsvinden. Het CBS berekende dat 5 procent (zo'n 140.000 jongeren) van de 12- tot 18-jarige internetgebruikers in 2018 naar eigen zeggen wel eens gepest, gestalkt of bedreigd is op het internet.⁴

Ontwikkelingen in risico's na de start van de coronacrisis

Huiselijk geweld en kindermishandeling

Met het opleggen van de coronamaatregelen, ontstonden ook de zorgen over een (mogelijke) toename van huiselijk geweld. Onder meer de VN, huisartsen, het Openbaar Ministerie, de politie, Veilig Thuis en de Raad voor de Kinderbescherming spraken hun zorgen uit.⁵ Spanning door langdurig met elkaar thuis te verblijven, stress over mogelijk baanverlies of

besmetting, en geen afleiding van bijvoorbeeld de sportclub of sociaal contact kunnen zorgen voor een toename van situaties van kindermishandeling.⁶

Toch zagen Veilig Thuis en de politie sinds de start van de coronacrisis nog geen grote toename in het aantal meldingen van huiselijk geweld en kindersmishandeling.⁷

De Kindertelefoon zag wel een verschuiving in onderwerpen waarover kinderen contact opnemen. Zo verschoof het onderwerp Thuis en Familie van plek 4 naar plek 2, en was Geweld een nieuw onderwerp in de top 5. De organisatie ziet sowieso een toename van het aantal gesprekken per dag (van 1.000 naar 1.500) en merkt dat veel meer kinderen een chat- in plaats van een telefoongesprek voeren.⁸

De tot nu toe niet significante toename van meldingen van huiselijk geweld en kindermishandeling is volgens experts te verklaren. Zo stelden zorgverleners in NRC dat het zicht op huiselijk geweld verslechtert, maakt het Centrum Seksueel Geweld zich ernstig zorgen over een verwachte toename van slachtoffers van seksueel misbruik in huiselijke kring, ziet Fier juist een toename in het aantal chatgesprekken, en zegt een woordvoerder van Veilig Thuis in Trouw dat mensen die normaal veel melden, dat nu minder doen omdat iedereen thuiswerkt en scholen dicht zijn.⁹ Nu de hulpverlening ook deels op afstand werkt, wordt de kans groter dat signalen gemist worden.¹⁰

De overheid geeft aan dat er meer specifieke inzet moet zijn op het voorkomen en signaleren van huiselijk geweld en manieren van melden. Daarom werd een publiekscampagne gestart.¹¹ Ook veel organisaties roepen op een oogje in het zeil te houden en geven informatie over wat te doen bij vermoedens van kindermishandeling en huiselijk geweld.¹² Hulpverleningsinstanties zetten in op andere contactmogelijkheden, zoals hulpverlening via Whatsapp of het opzetten van een chatbox.¹³

Internetveiligheid

Met het thuisonderwijs en de lange dagen binnen, zitten kinderen meer achter een computer. Het internet is niet altijd een veilige plek voor kinderen, en die onveiligheid neemt toe met de toename van schermtijd.¹⁴ Defence for Children - ECPAT meldt dat er een wereldwijde toename van online seksueel misbruik is nu zowel kindermisbruikers als kinderen meer thuis zitten en online zijn.¹⁵

Meer schermtijd betekent ook een groter risico op het zien van gewelddadige content of ongepaste informatie. Een gebrek aan persoonlijk contact met vrienden kan daarnaast leiden tot het zoeken van online seksueel contact (sexting). Tot slot vergroten stress en onzekerheid het risico op cyberpesten.¹⁶ Zo zag de Kindertelefoon dat het onderwerp Pesten uit de normale top 5 verdween, maar dat er meer gesprekken werden gevoerd over online pesten.¹⁷

Aanbevelingen

Hoewel de coronamaatregelen versoepeld worden, blijven er risico's bestaan rondom kindermishandeling en online misbruik. Veel onderwijs vindt nog steeds online plaats, thuisblijven is nog steeds het devies, stress over baanverlies kan het risico op kindermishandeling vergroten. Daarom zou de overheid de volgende aanbevelingen onverkort in acht moeten nemen:

- Zorg dat docenten, maar ook sport- en cultuurverenigingen, geïnformeerd worden over **signalen van kindermishandeling**.
Door de lange thuisquarantaine hebben kinderen en jongeren minder mogelijkheden gehad om, ongezien en ongehoord, aan de bel te trekken. Met het versoepelen van de maatregelen is extra alertheid noodzakelijk.
- Zorg dat er **specifieke mogelijkheden voor kinderen zijn om veilig een melding te maken** van kindermishandeling.
Voor volwassenen is er een codewoord afgesproken bij apotheken om veilig huiselijk geweld te melden. Ook voor kinderen zou er een mogelijkheid moeten komen om veilig te melden of veilig met een vertrouwenspersoon te praten, op en buiten school.

- **Betrek kinderen en jongeren** bij het maken van plannen om kindermishandeling tegen te gaan.
- **Investeer in dataverzameling** over kwetsbare groepen kinderen zodat snel in zicht is welke kinderen extra hulp nodig hebben.
- Zorg dat ouders, verzorgers maar ook scholen **meer geïnformeerd worden over online veiligheid**, dat ze signalen van online misbruik en cyberpesten kunnen herkennen en dat er wordt geïnvesteerd in een goede beveiliging van online systemen.

Betrek ook organisaties als: Augeo Jongerentaskforce, Defence for Children, Stichting Kinderpostzegels en Fier

- ¹ TNO & Universiteit Leiden, *Nationale Prevalentiestudie Mishandeling van kinderen en jeugdigen*, 5 mei 2019 www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/02/05/nationale-prevalentiestudie-mishandeling-van-kinderen-en-jeugdigen, p. 3 en 47.
- ² CBS, *Huiselijk geweld en kindermishandeling Impactmonitor 2019*, 18 december 2019 www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2019/51/monitor-huiselijk-geweld-en-kindermishandeling-2019 p. 13.
- ³ CBS, *Beleidsinformatie Veilig Thuis 1e halfjaar van 2019*, 31 oktober 2019 www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2019/44/beleidsinformatie-veilig-thuis-1e-halfjaar-2019.
- ⁴ CBS, *Digitale Veiligheid & Criminaliteit 2018*, 17 juli 2019 www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2019/29/digitale-veiligheid-criminaliteit-2018, p. 20
- ⁵ António Guterres " *Make the prevention and redress of violence against women a key part of national response plans for COVID-19*" United Nations 5 april 2020 www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/make-prevention-and-redress-violence-against-women-key-part; Kristel van Teeffelen, *Als je door de coronacrisis binnen moet blijven in een huis vol geweld*, Trouw 18 april 2020 www.trouw.nl/zorg/als-je-door-de-coronacrisis-binnen-moet-blijven-in-een-huis-vol-geweld~b2448231/; Openbaar Ministerie, *Grote zorgen over huiselijk geweld tijdens coronacrisis: "Het zicht vertroebelt"*, 17 april 2020 www.om.nl/actueel/nieuws/2020/04/17/grote-zorgen-over-huiselijk-geweld-tijdens-coronacrisis-%E2%80%9Chet-zicht-vertroebelt%E2%80%9D; NOS *Zorgen over huiselijk geweld: 'Wat speelt er zich af achter de voordeur?'* 3 april 2020 <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2329261-zorgen-over-huiselijk-geweld-wat-speelt-er-zich-af-achter-de-voordeur.html>; Raad voor de Kinderbescherming *Juist nu extra aandacht voor kwetsbare kinderen* 20 maart 2020 www.kinderbescherming.nl/actueel/nieuws/2020/03/20/juist-nu-extra-aandacht-voor-kwetsbare-kinderen.
- ⁶ The Alliance for Child Protection in Humanitarian Action *Technical Note: Protection of Children during the Coronavirus Pandemic Versie 1* 17-03-2020 <https://alliancecpha.org/en/COVID19>.
- ⁷ Signalen Veilig Thuis: Onno Hoorn *Landelijk beeld: Corona quarantaine leidt vooralsnog niet tot meer adviesvragen en meldingen bij Veilig Thuis* GGD GHOR 15 april 2020 www.ggdghorkennisnet.nl/nieuws/14217-landelijk-beeld-corona-quarantaine-leidt-vooralsnog-niet-tot-meer-adviesvragen-en-meldingen-bij-veilig-thuis; NOS *Zorgen over huiselijk geweld: 'Wat speelt er zich af achter de voordeur?'* 3 april 2020 <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2329261-zorgen-over-huiselijk-geweld-wat-speelt-er-zich-af-achter-de-voordeur.html>. Signalen politie: Politie Nederland *Corona beïnvloedt werkaanbod politie*, 24 maart 2020 www.politie.nl/nieuws/2020/maart/24/corona-beinvloedt-werkaanbod-politie.html.
- ⁸ De Kindertelefoon, *Wat Kinderen bezighoudt in Coronatijd Hand-out periode 16 maart t/m 12 april 2020*, 24 april 2020.
- ⁹ Signalen van zorgverleners: Kuiper & Middel *'Landelijke coördinatie aanpak huiselijk geweld is gewenst'* NRC reportage 14 april 2020 www.nrc.nl/nieuws/2020/04/14/landelijke-coördinatie-aanpak-huiselijk-geweld-is-gewenst-a3996770. Signalen van seksueel misbruik: Centrum Seksueel Geweld *'Minder date-rape, mogelijk meer misbruik thuis en online door COVID-19'* 9 april 2020 www.centrumseksueelgeweld.nl/minder-date-rape-mogelijk-meer-misbruik-thuis-en-online-door-covid-19/. Signalen van Fier: NOS 1 april 2020, <https://nos.nl/video/2329109-coronamaatregelen-kunnen-leiden-tot-toename-huiselijk-geweld.html>. Signalen van Veilig Thuis: Kristel van Teeffelen *Als je door de coronacrisis binnen moet blijven in een huis vol geweld* Trouw 18 april 2020 www.trouw.nl/zorg/als-je-door-de-coronacrisis-binnen-moet-blijven-in-een-huis-vol-geweld~b2448231/.
- ¹⁰ Raad voor de Kinderbescherming, *Zo werkt de RvdK nu*, www.kinderbescherming.nl/over-ons/werken-bij-de-raad-voor-de-kinderbescherming/hoe-werkt-de-rvdk-nu; Anne-Martijn van der Kaaden *Kind in de knel? De jeugdbeschermer helpt, op afstand* NRC 17-04-2020 www.nrc.nl/nieuws/2020/04/17/kind-in-de-knel-de-jeugdbeschermer-helpt-op-afstand-a3997081.
- ¹¹ Campagne Huiselijk Geweld www.ikvermoedhuiselijkgeweld.nl
- ¹² Zie bijvoorbeeld: Marjan Torie *Als samen thuis zijn een risico kan zijn* Augeo 24-03-2020 www.augeo.nl/actueel/als-samen-thuis-zijn-een-risico-kan-zijn; Defence for Children *Houd tijdens coronacrisis aandacht voor kwetsbare kinderen*, 26 maart 2020 www.defenceforchildren.nl/actueel/nieuws/algemeen/2020/houd-tijdens-coronacrisis-aandacht-voor-kwetsbare-kinderen/, en UNICEF Nederland *Houd een oogje in het zeil voor kwetsbare kinderen*, 17 april 2020 www.unicef.nl/nieuws/2020-04-17-houd-een-oogje-in-het-zeil-voor-kwetsbare-kinderen.

- ¹³ Jorien de Wit *Veilig Thuis in Rotterdamse regio introduceert WhatsApp-dienst* Algemeen Dagblad 8 april 2020 www.ad.nl/rotterdam/veilig-thuis-in-rotterdamse-regio-introduceert-whatsapp-dienst~af185dd51/; Veilig Thuis Zuidoost-Brabant *Chat met ons* www.veiligthuiszob.nl/; Fier *Maatregelen Coronavirus, hulpverlening gaat door*, 3 april 2020 www.fier.nl/nieuws-en-publicaties/maatregelen-tegen-verspreiding-coronavirus/9.
- ¹⁴ Het Netwerk Mediawijsheid berekende dat kinderen tussen de 0 en 6 jaar, sinds de coronacrisis bijna een uur meer besteden aan beeldschermmedia. Vooral de duur van het kijken van filmpjes en het spelen van online filmpjes nam toe. Bron: Netwerk Mediawijsheid *Iene Miede Media aanvullend flitsonderzoek 2020: Mediagebruik door kinderen 0 t/m 6 jaar in coronatijd*, 8 april 2020 www.mediawijzer.net/dit-waren-de-online-media-ukkie-dagen-2020/.
- ¹⁵ www.defenceforchildren.nl/actueel/nieuws/seksuele-uitbuiting/2020/coronacrisis-maakt-kinderen-extra-kwetsbaar-voor-seksuele-uitbuiting/
- ¹⁶ UNICEF et al. *COVID-19 and its implications for protecting children online A technical note from UNICEF and partners*, 15 april 2020 www.unicef.org/documents/covid-19-and-implications-protecting-children-online.
- ¹⁷ De Kindertelefoon, *Wat Kinderen bezighoudt in Coronatijd Hand-out periode 16 maart t/m 12 april 2020*, 24 april 2020.

Foto: Schverdfinger

ONDERWIJS

Artikel 28 & 29: het onderwijs moet gericht zijn op een zo volledig mogelijke ontplooiing van de persoonlijkheid, talenten en geestelijke en lichamelijke vermogens van het kind.

Situatie vóór de coronacrisis

In Nederland volgen ruim 1,4 miljoen leerlingen basisonderwijs verdeeld over meer dan zesduizend scholen. Er zijn 638 middelbare scholen waar in totaal bijna 1 miljoen leerlingen onderwijs volgen. Op het speciaal onderwijs zitten bijna zeventig duizend leerlingen.¹ Hoewel de kwaliteit van het Nederlandse onderwijs gemiddeld op niveau is, wordt er de laatste jaren aandacht gevraagd voor een aantal hardnekkige zorgpunten. Zo is een kwart van de 15-jarigen in Nederland onvoldoende geletterd, wat betekent dat zij bijvoorbeeld een bijsluiter of een brief van school niet goed begrijpen.² Ook is de kansenongelijkheid nog steeds erg hoog.³ Daarnaast is er sprake van een ongelijk verdeeld lerarentekort en is dat tekort juist hoger bij scholen waar leerlingen voor hun ontwikkeling sterk afhankelijk zijn van onderwijs. Tot slot was in 2019 niet landelijk bekend hoeveel leerlingen extra ondersteuningsbehoefte hebben. Uit een steekproef onder 198 scholen bleek dat 8,2 procent van de leerlingen in het reguliere basisonderwijs extra ondersteuning vanuit de school nodig heeft. Daarvan heeft bijna een derde een leer- of ontwikkelingsachterstand en de helft een hulpvraag voor gedragsproblematiek of sociaalemotionele problemen.⁴

Ontwikkelingen in risico's na de start van de coronacrisis

De sluiting van de scholen heeft met name impact op de leerprestaties en de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen, wat ervoor kan zorgen dat de kansenongelijkheid groeit.⁵ Hoewel de basisscholen inmiddels geopend zijn, bleven 50.000 kinderen nog thuis en geven docenten aan dat het lastig is om deze leerlingen te begeleiden naast het werk op school.⁶ De CED-groep onderzocht wat kinderen willen behouden van onderwijs op afstand en wat ze fijn vonden. Kinderen geven aan dat ze graag zelfstandig werken, zelf plannen en zelf het tempo willen bepalen.⁷ De middelbare scholen mogen op 2 juni weer open, maar sommige scholen

gaan alleen open voor een toetsweek en starten pas na de zomervakantie met de reguliere lessen. Ook leven er bij jongeren veel vragen over toetsen, achterlopen op vakken, de waarde van je diploma, stages die niet doorgaan en de overgangsregeling.

Verschillen in leerprestaties

Doordat leerlingen in verschillende omstandigheden opgroeien zullen leerlingen in deze periode verder uit elkaar groeien in leerprestaties.⁸ Zo is gewezen op het verschil in materiële zaken van individuele leerlingen, zoals een eigen kamer of laptop. De verschillen worden echter ook zichtbaar tussen scholen, bijvoorbeeld op het gebied van digitale mogelijkheden, structuur en begeleiding. Daarnaast bleek er een groot verschil te zijn in de mate van betrokkenheid en capaciteit van ouders bij het begeleiden van het onderwijs van hun kinderen. Zo spreken sommige ouders onvoldoende Nederlands, zijn niet of minder digitaal onderlegd, hebben moeite om de stof te begrijpen, of hebben een lastige thuissituatie. Uit eerder onderzoek naar de leercurve van kinderen tijdens de zomervakantie bleek dat de ontwikkeling van leerlingen met lager- of hoger opgeleide ouders verder uit elkaar loopt.⁹ Daarnaast is voor sommige groepen kinderen, onderwijs op afstand extra lastig, zoals speciaal onderwijs, een kleuterklas, kinderen met autisme, bij jonge mantelzorgers en voor kinderen die praktijkonderwijs volgen. De afstand tussen school kan de relatie tussen school en leerling ook verkleinen waardoor de kans op schooluitval vergroot wordt voor sommige leerlingen.¹⁰ Ter voorkoming van achterstanden heeft overheid geld beschikbaar gesteld.¹¹

Sociaal emotionele ontwikkeling

De sluiting van de scholen heeft ook grote invloed op de sociaal emotionele ontwikkeling van kinderen. De Onderwijsraad benadrukt dat scholen aandacht moeten besteden aan de emotionele en psychische gevolgen van deze crisis voor leerlingen.¹² Er zijn verschillende organisaties die hier ook tips voor geven, zoals [lesmaterialen](#) van Kiva voor een veilige basis en een [stappenplan](#) van Stichting School & Veiligheid voor een goede en sociaal veilige start.¹³ Verder is er een speciale website [Weer op School](#) waarop verschillende protocollen en adviezen te vinden zijn over de heropeningen van de basisscholen. Contact met leeftijdsgenoten is een belangrijk onderdeel van de groeiende onafhankelijkheid van jongeren en de overgang naar volwassenheid. Nu het sociale leven buiten school beperkt is door maatregelen, is school juist een belangrijke plek om dat sociale contact te blijven ontwikkelen. Voor sommige leerlingen is school ook de enige plek waar ze eigenwaarde en geloof in eigen kunnen meekrijgen.¹⁴ Het is belangrijk dat er juist ook ruimte is op school voor fijne activiteiten en niet alleen een focus op leerachterstanden.¹⁵

Aanbevelingen

UNICEF, WFP, Wereldbank en UNESCO hebben richtlijnen opgesteld voor het heropenen van de scholen.¹⁶ Graag brengen we een aantal punten daaruit onder de aandacht:

- Zorg dat scholen leerlingen laten **meepraten** over alle onderwijsaanpassingen die worden gedaan. Zorg dat alle nieuwe regels begrijpelijk zijn voor leerlingen.
- Vergroot de mogelijkheden van scholen voor het bieden van **sociaal-emotionele steun** aan leerlingen en docenten.
- Ondersteun scholen in het up to date maken van **doorverwijssystemen** naar extra ondersteuning of begeleiding van leerlingen en zorg dat deze vindbaar en begrijpelijk zijn voor alle betrokkenen.
- Zorg dat scholen in kaart brengen welke leerlingen **extra begeleiding** nodig hebben zodat snel ondersteuning kan worden geboden. Kijk hierbij ook naar kinderen die moeite hebben met een terugkeer naar school omdat het thuisonderwijs voor hen juist beter werkte. Kijk naar mogelijkheden om die positieve punten ook op school vast te houden.

Betrek ook organisaties als: Onderwijsconsulenten, JOB mbo, Ouders en Onderwijs, leder(in), Steunpunt Passend Onderwijs en Ingrado

- ¹ Inspectie van het Onderwijs, *De Staat van het Onderwijs 2020*, 22 april 2020 www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/staat-van-het-onderwijs-2020.
- ² Dit geldt vooral voor vmbo-leerlingen en voor leerlingen met lager opgeleide ouders, maar de afname van leesvaardigheid lijkt op bijna alle niveaus te spelen. Inspectie van het Onderwijs, *De Staat van het Onderwijs 2020*, 22 april 2020.
- ³ Inspectie van het Onderwijs, *De Staat van het Onderwijs 2019*, 10 april 2019 www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2019/04/10/rapport-de-staat-van-het-onderwijs-2019 en *De Staat van het Onderwijs 2020*, 22 april 2020.
- ⁴ Inspectie van het Onderwijs, *De Staat van het Onderwijs 2020*, 22 april 2020 www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/staat-van-het-onderwijs-2020.
- ⁵ Zie bijvoorbeeld: I. El Hadioui, Corona vergroot ongelijke kansen in onderwijs, Erasmus University Rotterdam 7 mei 2020 www.eur.nl/nieuws/corona-vergroot-ongelijke-kansen-onderwijs.
- ⁶ Algemene Vereniging Schoolleiders, *Schoolleiders tevreden met eerste dagen op school*, 14 mei -2020 www.avsnl.nl/artikelen/schoolleiders-tevreden-met-eerste-dagen-op-school-0, en; NOS *Ruim 50.000 kinderen en twee procent van de leraren na heropening niet naar school*, 14 mei 2020 <https://nos.nl/artikel/2333813-ruim-50-000-kinderen-en-twee-procent-van-de-leraren-na-heropening-niet-naar-school.html>.
- ⁷ CED-Groep, *Onderzocht: Wat kinderen willen behouden van onderwijs op afstand*, 15 mei 2020 www.cedgroep.nl/actueel/nieuws/2020/5/onderzocht-wat-kinderen-willen-behouden-van-onderwijs-op-afstand.
- ⁸ Dit blijkt onder meer uit een onderzoek van de UvA waar 800 Nederlandse ouders en hun 1.300 kinderen in het basis- en voortgezet zijn geïnterviewd over de impact van schoolsluiting op hen www.uva.nl/shared-content/faculteiten/nl/faculteit-der-maatschappij-en-gedragswetenschappen/nieuws/2020/04/scholensluiting-leidt-tot-groeiende-onderwijsongelijkheid.html. Zie ook www.onderwijsinspectie.nl/actueel/nieuws/2020/05/13/onderwijs-op-afstand-tijdens-covid-19-grote-inspanningen-en-de-nodige-aandachtspunten.
- ⁹ Johannes Visser, *Waarom naar school gaan dé grote gelijkmaker moet zijn*, De Correspondent 11 april 2020 <https://decorrespondent.nl/11130/waarom-naar-school-gaan-de-grote-gelijkmaker-moet-zijn/955199472150-96de9a8f>.
- ¹⁰ Kuyper et al. *Eerste doordenking maatschappelijke gevolgen coronamaatregelen SCP beleidssignalement*, 7 mei 2020 www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/05/07/maatschappelijke-gevolgen-coronamaatregelen.
- ¹¹ www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/05/15/%E2%82%AC500-miljoen-extra-voor-studenten-en-zomerscholen.
- ¹² De Onderwijsraad, *Advies Ondervangen gevolgen Coronacrisis voor het onderwijs*, 16 april 2020 www.onderwijsraad.nl/publicaties/adviezen/2020/04/16/gevolgen-coronamaatregelen.
- ¹³ www.kivaschool.nl/nieuws/heropening-scholen-na-corona-uitbraak-gratis-materialen/ en www.schoolveiligheid.nl/po-vo/kennisbank/opnieuw-naar-school-in-het-basisonderwijs/.
- ¹⁴ Zie bijvoorbeeld: Salwa van der Gaag, *Vooraf kinderen uit arme gezinnen raken achterop door de schoolsluiting (en dit is waarom)*, Algemeen Dagblad 6 april 2020 www.ad.nl/rotterdam/vooral-kinderen-uit-arme-gezinnen-raken-achterop-door-de-scholensluiting-en-dit-is-waarom~aac28760/; en het eerder genoemde UvA onderzoek.
- ¹⁵ NOS *Scholen beginnen weer: 'Evident dat sommigen achterstand hebben'* 8 mei 2020 <https://nos.nl/l/2333271>.
- ¹⁶ UNICEF, WFP, Wereldbank en UNESCO, *Framework for reopening schools*, april 2020 www.unicef.org/media/68366/file/Framework-for-reopening-schools-2020.pdf.

Foto: G. Schoonewille

MENTAAL WELZIJN

Rechten over het onderwijs, vrije tijd, informatie, participatie, gezondheid en levensstandaard, zijn allemaal verweven met mentaal welzijn van kinderen en jongeren.

Situatie vóór de coronacrisis

Het is lastig om kort weer te geven hoe het voor de verspreiding van het coronavirus ging met het mentaal welzijn van kinderen in Nederland. Over jonge kinderen is niet veel bekend en data over jongeren is zo divers dat er geen goed beeld gegeven kan worden.¹ Uit een overzicht van beschikbare cijfers van het RIVM blijkt dat het aantal jongeren (12-25 jaar) dat psychisch ongezond is, de afgelopen 10 jaar van 7 naar 8 procent is gestegen.² Volgens het HBSC onderzoek van 2017, gericht op de leeftijdsgroep 11-16 jaar, geven leerlingen op de basisschool hun leven gemiddeld een 8.3 en jongeren in het voortgezet onderwijs een 7.6.³ Daarnaast is bekend dat emotionele problemen veel meer voorkomen bij meisjes dan bij jongens. Bij jongens komen juist gedragsproblemen meer voor.⁴ In juni 2020 publiceert UNICEF Nederland het onderzoek "Geluk onder Druk?" waarin inzicht wordt gegeven in de aard en omvang van levens tevredenheid, stress, (prestatie)druk en mentale problemen onder jongeren (10-18 jaar) in Nederland. Het onderzoek geeft ook zicht op mogelijke oplossingsrichtingen en handvatten hoe jongeren hiermee om kunnen gaan.⁵

Ontwikkelingen in risico's na de start van de coronacrisis

Het sluiten van de scholen, de beperking van sociale activiteiten, het verbod op groepsvorming in parken of wijken, het verbod op evenementen, de beperking van bezoek aan ouderen of kwetsbare familieleden en de 1,5 meter afstand die voor jongeren nog steeds geldt, hebben grote invloed op het sociale leven van kinderen en jongeren. Het ontmoeten van leeftijdsgenoten is een belangrijk onderdeel van de groeiende onafhankelijkheid en de overgang naar volwassenheid. Het samenkomen of lid worden van sport, sociale of culturele clubs draagt bij aan samenwerken, opbouwen van vertrouwen, het gevoel ergens bij te horen.

Het kan lastig zijn om op afstand je sociale vriendenkring te behouden of op te bouwen en dit kan weer leiden tot meer negatieve gevoelens.⁶ Dit geldt nog meer voor jongeren die zich al eenzaam voelen, moeite hebben met het leggen van sociale contacten, of jongeren met mentale problemen.⁷ Het afscheid nemen van een dierbare die is overleden gaat nu ook anders.⁸ Ook kunnen er zorgen zijn over de gevolgen van het coronavirus, bijvoorbeeld over het inkomen thuis, de gezondheid van naasten, zorgen over de toekomst.

Een op de vijf middelbare scholieren heeft een langdurig ziek gezinslid. Deze groep is eerder geneigd zich zorgen te maken over de gezondheid van hun familie en dat zal naar verwachting door de verspreiding van het coronavirus verergeren.⁹

Jeugdprofessionals geven aan grote zorgen te hebben over jongeren in kwetsbare posities. Voor deze jongeren leiden de sluitingen van school of dagbesteding – en daarmee het wegvallen van de dagelijkse structuur – tot een toename in verveling, angst, eenzaamheid, agressie of verslaving.¹⁰ De Kindertelefoon signaleerde half april een toename van 20 procent van gesprekken die gaan over mentale problemen, zoals angsten en nachtmerries, zelfdoding, automutilatie en eetstoornis.¹¹

Er wordt op veel manieren aandacht gegeven aan mentaal welzijn in deze periode. Zo staat op de website van het NJI veel informatie, geeft MIND Young online hulp aan jongeren voor het omgaan met angst en depressiviteit, is er een nationale campagne gestart, staat de Kindertelefoon klaar en wijst de GGZ hulpverleners op de kindcheck bij corona-ziekenhuisopname van een van de ouders zodat er wordt gekeken hoe het met het kind gaat als een ouder wordt opgenomen.¹²

Aanbevelingen

De helft van mentale gezondheidsproblemen ontstaan rond de leeftijd van 14 jaar.¹³ Preventie van het ontstaan van problemen is daarom essentieel. Hoewel een goed onderbouwd beeld van de effecten van de coronamaatregelen op de mentale gezondheid van kinderen nog niet te geven is en meer onderzoek behoeft, zijn er zeker risico's aanwezig.¹⁴

De overheid zou daarom de volgende punten op moeten volgen:

- Zorg dat scholen in staat zijn om voldoende aandacht te geven aan **sociale emotionele ontwikkeling** van kinderen en jongeren.
- Zorg dat de mentale gezondheid van kinderen en jongeren een **expliciet onderdeel** vormt in de nationale aanpak van mentale gezondheidsverwerking van deze crisissituatie. Ook kinderen en jongeren kennen angsten over het virus. Zij moeten hierin serieus worden genomen en hun mening moet worden meegenomen.
- Zorg voor **duidelijke informatie** aan kinderen en jongeren zelf, over het virus, over de maatregelen en over de impact op hun leven.
- Zorg dat de **beperkingen op spel, sport en ontspanning** voor kinderen en jongeren zo klein mogelijk wordt gehouden.

Betrek ook organisaties als: MIND, NJR, Vereniging Samenwerkende Gezondheidsfondsen, Trimbos Instituut en Nederlands Centrum Jeugdgezondheid

- ¹ Enith Vlooswijk, *Een op de tien kinderen heeft een psychische stoornis – Klopt dit wel?*, Volkskrant 28 oktober 2019 www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/een-op-de-tien-kinderen-heeft-een-psychische-stoornis-klopt-dit-wel~b399880e2/.
- ² RIVM, Trimbos-instituut en Amsterdam UMC, *Mentale gezondheid van jongeren: enkele cijfers en ervaringen*, 24 mei 2019 www.rivm.nl/nieuws/mentale-gezondheid-jongeren-enkele-cijfers-en-ervaringen.
- ³ Universiteit Utrecht. SCP en Trimbos-instituut, *HBSC 2017: Gezondheid en Welzijn van Jongeren in Nederland*, 5 september 2018 www.trimbos.nl/docs/9908351a-4e5e-4d80-b343-55e69086a1fb.pdf.
- ⁴ Zie eerder genoemde factsheet van het RIVM, Trimbos-instituut en Amsterdam UMC.
- ⁵ www.unicef.nl/gelukonderdruk
- ⁶ Dit blijkt o.a. uit een enquête van Team Alert onder ruim 400 jongeren in Nederland. Een vijfde van de jongeren spreekt niet fysiek en online af met vrienden, en twee derde van de jongeren maakt zich zorgen over de coronacrisis. <https://teamalert.nl/zakelijk/nieuws/7-op-de-10-jongeren-maken-zich-zorgen-over-de-coronacrisis/>.
- ⁷ Joyce Lee *Mental health affects of school closures during COVID-19*, The Lancet Child & Adolescent Health 14 april 2020 [www.thelancet.com/pdfs/journals/lanchi/PIIS2352-4642\(20\)30109-7.pdf](http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lanchi/PIIS2352-4642(20)30109-7.pdf).
- ⁸ Zie advies hierover www.unicef.org/press-releases/launch-global-multi-religious-faith-action-covid-19-initiative
- ⁹ Kuyper et al. Eerste doordenking maatschappelijke gevolgen coronamaatregelen SCP beleidssignalement, 7 mei 2020 www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/05/07/maatschappelijke-gevolgen-coronamaatregelen.
- ¹⁰ MEE NL geeft aan dat de bevroegde jeugdprofessionals een representatieve afspiegeling vormen van de gehele sector. De respondenten zijn o.a. werkzaam in de jeugdzorg, hulpverlening, onderwijs en wijkteams. www.mee.nl/nieuws/nieuws/1-5-meter-samenleving-heeft-ingrijpende-gevolgen-voor-kwetsbare-jongeren.
- ¹¹ De Kindertelefoon *Wat Kinderen bezighoudt in Coronatijd Hand-out periode 16 maart t/m 12 april 2020*, 24 april 2020.
- ¹² www.nji.nl/coronavirus; www.wijzijnmind.nl/corona; www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2020/04/28/campagne-over-mentale-gezondheid-tijdens-de-coronacrisis-van-start; GGZ *Standaarden Psychische zorg bij corona Richtlijn GGZ en corona* www.ggzstandaarden.nl/richtlijnen/ggz-en-corona-richtlijn/richtlijn/psychische-zorg-bij-corona; Augeo Kindcheck www.augeo.nl/kindcheck.
- ¹³ Policy brief Covid and mental health www.un.org/sites/un2.un.org/files/un_policy_brief-covid_and_mental_health_final.pdf
- ¹⁴ IASC *Addressing Mental Health and Psychosocial Aspects of COVID-19 Outbreak Briefing Note of the IASC group on MHPSS* 17 maart 2020 <https://interagencystandingcommittee.org/iasc-reference-group-mental-health-and-psychosocial-support-emergency-settings/interim-briefing>; OECD *Combating COVID-19's effect on children* 04-05-2020 https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=132_132643-m91j2scsyh&title=Combating-COVID-19-s-effect-on-children en [www.thelancet.com/pdfs/journals/lanchi/PIIS2352-4642\(20\)30109-7.pdf](http://www.thelancet.com/pdfs/journals/lanchi/PIIS2352-4642(20)30109-7.pdf)

Foto: G. Schoonewille

MIGRATIE

Artikel 22 VN-Kinderrechtenverdrag: een kind dat asiel zoekt of erkend is als vluchteling, heeft recht op bescherming. Ook in deze crisis.

Situatie vóór de coronacrisis

Het rapport Leefomstandigheden van kinderen in asielzoekerscentra, uitgevoerd in opdracht van het [Centraal Orgaan opvang Asielzoekers](#) (COA) en de [Werkgroep Kind in azc](#) liet zien dat voor de ruim 7.000 kinderen die momenteel in een Nederlands asielzoekerscentrum (azc) leven, de situatie vóór de coronacrisis al niet voldeed aan de normen uit het VN-Kinderrechtenverdrag. Zo moeten kinderen vaak verhuizen, is er weinig hulp voor het verwerken van traumatische ervaringen, is er gebrek aan privacy omdat woonruimte of sanitaire voorzieningen moeten worden gedeeld en geven jongeren aan dat er voor hen weinig te doen is op asielzoekerscentra. Asielzoekersgezinnen in COA-locaties lopen meer risico als het gaat om huiselijk geweld en kindermishandeling dan een gemiddeld gezin.¹ Positief is dat 99 procent van de kinderen op asielzoekerscentra naar school gaat, en 8 op de 10 ouders en kinderen tevreden is over het onderwijs.²

Ontwikkelingen in risico's na de start van de coronacrisis

De coronacrisis heeft een grote impact op de situatie van kinderen op asielzoekerscentra, kinderen die asiel willen aanvragen, en kinderen die al een status hebben. Die impact is vooral merkbaar op de volgende punten:

Onderwijs

De toegang tot onderwijs voor kinderen op azc's en in kleine wooneenheden (voor alleenstaande minderjarige asielzoekers) is door de coronamaatregelen ernstig belemmerd. Uit een inventarisatie van de Werkgroep Kind in azc over de onderwijssituatie van kinderen die op een azc wonen, blijkt dat veel kinderen geen online les kunnen volgen door het ontbreken van WIFI en laptops.

Een gebrek aan begeleiding in het gebruik van technische apparatuur maar ook in structuur geven aan de dag, zorgde ervoor dat ouders hun kinderen niet goed konden ondersteunen. De organisatie LOWAN geeft daarnaast aan dat niet alle kinderen in asielzoekerscentra een ruimte hebben waar ze hun huiswerk kunnen maken.

De kinderen die op noodopvanglocatie Zoutkamp verblijven, volgen helemaal geen onderwijs.³

Welzijn van kinderen

De kans op besmetting met het coronavirus is voor bewoners van een azc nog groter. Bewoners zijn niet altijd goed op de hoogte van de beschermingsmaatregelen of begrijpen deze niet, veel gezinnen delen voorzieningen zoals de keuken en badkamer, en WIFI werkt vaak alleen in de gemeenschappelijke ruimtes waardoor daar alsnog veel mensen samenkomen. Voor kinderen met een beperking lijken geen extra zorg- en beschermingsmaatregelen te zijn getroffen.⁴

Volgens organisatie Pharos hebben mensen met een migratie-achtergrond een relatief slechte gezondheid (lichamelijk en geestelijk) waardoor zij vatbaarder zijn voor (de gevolgen van) het virus. In het algemeen kunnen de psychosociale gevolgen voor mensen met een migratie-achtergrond volgens de organisatie groter zijn door onder meer hun beperkte sociaal netwerk in Nederland, een zwakke economische positie, een vergroot risico op marginalisatie, uitsluiting en discriminatie en slechtere toegang tot de geestelijke gezondheidszorg.⁵

De coronamaatregelen zorgden er ook voor dat groepsactiviteiten op azc's werden afgelast.⁶ Daardoor is er minder zicht op hoe het met de bewoners van azc's gaat, en is er minder afleiding. Het Sociaal Cultureel Planbureau concludeert dat het wegvallen van een zinvolle dagbesteding ervoor kan zorgen dat asielzoekers na een lang verblijf in de opvang steeds meer de regie over hun eigen leven verliezen.⁷

Economische situatie statushouders

Het verlies van banen als gevolg van de crisis, kan gevolgen hebben voor de economische positie van statushouders en daarmee voor het welzijn van hun kinderen. Het CBS-rapport *Asiel en Integratie 2019*⁸ laat zien dat dertig procent van de statushouders met een baan, een baan in de horeca heeft. Het overgrote deel van de statushouders met een baan, heeft een baan in deeltijd (81 procent) met een tijdelijk contract (89 procent). Zij behoren daarmee tot de groep die risico loopt in deze tijd hun baan te verliezen.⁹ Daarmee lopen kinderen van statushouders een groter risico om in een situatie van armoede terecht te komen.

Vluchtelingenwerk Nederland signaleert dat mensen van niet-Westerse herkomst en/of met een gebrekkige taalbeheersing, het lastig zullen vinden om de juiste informatie te vergaren over wat zij kunnen doen na baanverlies, omdat beschikbare informatie voornamelijk in het Nederlands en digitaal beschikbaar is.¹⁰

Procedure

Asielzoekers die tijdens deze crisisperiode in Nederland aankomen om asiel aan te vragen, worden opgevangen op een noodopvanglocatie. Op peildatum 7 april verbleven er tien alleenreizende minderjarigen en 30 kinderen in gezinnen op noodopvanglocatie Zoutkamp.

De locatie voldoet niet aan de eisen van het VN-Kinderrechtenverdrag. Zo is de locatie niet kindvriendelijk, krijgen de kinderen geen onderwijs en mogen de bewoners het terrein niet verlaten. Gevolgen zijn er ook voor de aanvragen voor gezinshereniging, die vertraging oplopen vanwege reisrestricties. Deze vertraging zorgt ervoor dat kinderen langer gescheiden blijven van hun familieleden en soms langer in onveilige situaties moeten verblijven.

Daarnaast wordt de wettelijke beslistermijn voor de Immigratie en Naturalisatiedienst (IND) opgerekt omdat sprake is van een 'situatie van overmacht'. De kans is groot dat al bestaande wachttijden bij de IND nog verder zullen oplopen, wat tot gevolg heeft dat kinderen langer in onzekerheid zitten over hun toekomst, en langer op een asielzoekerscentrum moeten verblijven.

Aanbevelingen

De al kwetsbare positie van asielzoekerskinderen lijkt nog kwetsbaarder te zijn geworden door deze crisis. UNICEF Nederland geeft de overheid daarom de volgende aanbevelingen mee:

- **Zorg voor een (structurele) verbetering van de kwaliteit van de WIFI** in asielzoekerscentra. Niet alleen in de gemeenschappelijke ruimte, maar ook in de eigen woonruimte zodat kinderen hun huiswerk kunnen maken en in privacy contact kunnen zoeken met de buitenwereld, zoals (achtergebleven) familie of vrienden en bijvoorbeeld de Kindertelefoon.
- **Zorg voor begrijpelijke informatie en kindvriendelijke informatie over de coronamaatregelen.** Maak bijvoorbeeld gebruik van de speciaal op vluchtelingen toegesneden en in meerdere talen beschikbare voorlichting van Pharos en de Coronahelpdesk die door statushouders zelf wordt bemenst.¹¹
- Tref extra beschermingsmaatregelen en zorg voor **asielzoekerskinderen met een beperking**
- Zorg dat kinderen op de **noodopvanglocatie Zoutkamp** zo snel mogelijk overgeplaatst worden naar reguliere azc's.

Betrek ook organisaties als: Werkgroep Kind in azc, Stichting de Vrolijkheid, LOWAN, Vluchtelingenwerk Nederland, Stichting LOS

¹ <https://www.vreemdelingenvisie.nl/vreemdelingenvisie/2019/02/meldcode>

² Avance, COA & Werkgroep Kind in azc, *Leefomstandigheden van kinderen in asielzoekerscentra en gezinslocaties. Rapportage II: Onderzoeksopzet en resultaten* 6 juni 2018 www.unicef.nl/files/Kindinazc-onderzoek-2018.pdf.

³ Brief regering, *Uitwerking van de maatregelen in de asielketen m.b.t. het coronavirus*, 20 maart 2020 www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/03/20/tk-uitwerking-van-de-maatregelen-in-de-asielketen-met-betrekking-tot-het-coronavirus.

⁴ Inventarisatie Werkgroep Kind in azc april 2020.

⁵ Ghane et al., *Oog voor diversiteit ten tijde van corona-crisis: Handleiding psychosociale ondersteuning aan migranten, vluchtelingen en asielzoekers tijdens de corona-pandemie*, Parnassia, Pharos & ARQ 6 april 2020 www.pharos.nl/kennisbank/oog-voor-diversiteit-ten-tijde-van-coronacrisis/.

⁶ www.coa.nl/nl/coronamaatregelen-van-het-coa geraadpleegd op 20-05-2020.

⁷ Kuyper et al. *Eerste doordenking maatschappelijke gevolgen coronamaatregelen SCP beleidssignalement* 7 mei 2020 www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/05/07/maatschappelijke-gevolgen-coronamaatregelen.

⁸ CBS *Asiel en integratie: Cohortonderzoek asielzoekers en statushouders 2019*, 17 april 2019 www.cbs.nl/nl-nl/publicatie/2019/16/asiel-en-integratie-2019.

⁹ CBS *Minder werkenden in maart*, 16 april 2020 www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/16/minder-werkenden-in-maart.

¹⁰ Vluchtelingenwerk Nederland *Gevolgen coronacrisis voor vluchtelingen en asielzoekers in Nederland*, 1 april 2020 www.vluchtelingenwerk.nl/nieuws/gevolgen-coronacrisis-voor-vluchtelingen-en-asielzoekers-nederland.

¹¹ www.pharos.nl/coronavirus/begrijpelijke-informatie-over-het-nieuwe-coronavirus/ en Corona helpdesk voor statushouders www.facebook.com/C19helpdesk/.

Foto: G. Schoonewille

JEUGDZORG, JEUGD-GGZ EN JEUGDSTRAFRECHT

Alle kinderen hebben recht op toegang tot passende jeugdhulp wanneer zij dit nodig hebben en het belang van het kind en een pedagogische aanpak staan voorop in de toepassing van het jeugdstrafrecht, zie bijvoorbeeld artikel 3 & 40.

Situatie vóór de coronacrisis

Jeugdzorg (de verzamelnaam voor jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering) is bedoeld voor kinderen die een bepaalde vorm van ondersteuning of bescherming nodig hebben. In 2019 ontvingen bijna 1 op de 8 kinderen (411 duizend 0-18 jarigen) een vorm van jeugdhulp.¹ Van die groep verbleven er 21,5 duizend in een pleeggezin, 5,5 duizend in gezinsgerichte opvang, 2,5 duizend in een gesloten jeugdzorginstelling en 18 duizend jongeren kregen een andere vorm van jeugdhulp met verblijf. 41 duizend jongeren kregen jeugdbescherming (ondertoezichtstelling of voogdij) en 9 duizend jeugdreclassering.² Naast Jeugdzorg verblijven dagelijks zo'n 500 jongeren in een Justitiële Jeugdinstelling, waar de gemiddelde verblijfsduur 68 dagen is (variërend van twee tot 420 dagen).³ Sinds 2015 is er geen landelijk zicht meer op het gebruik van jeugd-ggz. De afgelopen jaren is de vraag naar jeugdzorg gegroeid. Tegelijkertijd zijn er ook grote zorgen over jeugdzorg. In november 2019 trokken inspecties aan de bel met de conclusie dat kinderen in kwetsbare posities onvoldoende worden beschermd.⁴ In maart 2020 zijn verbeteringen voorgesteld, zoals betere monitoring, meer regionale samenwerking, reëlere tarieven voor de zorgverlening. Dit zijn maatregelen in de goede richting maar Jeugdzorg Nederland en het Kinderrechtencollectief geven aan dat er meer nodig is voor een structurele oplossing voor de grote knelpunten.⁵

Ontwikkelingen in risico's na de start van de coronacrisis

Kwaliteit en continuïteit van zorg

Ondanks de maatregelen rondom de uitbraak van het coronavirus, wordt er hard gewerkt om jeugdhulp zoveel mogelijk door te laten gaan. Wel wordt de manier waarop hulp wordt georganiseerd aangepast: hulp vindt vaker online plaats. Dat zorgt ervoor dat signalen gemist kunnen worden omdat hulpverleners geen interactie tussen gezinsleden meekrijgen, niet de hele setting zien en sommige jongeren lastig te bereiken zijn. Er zijn ook positieve signalen. Zo is het voor kinderen met een angststoornis soms fijn om onderwijs te krijgen vanuit hun eigen thuisomgeving en kan videobellen prettiger zijn dan tegenover elkaar zitten aan een tafel.⁶ Maar de Kindertelefoon signaleert dat online hulpverlening soms juist een drempel vormt, bijvoorbeeld omdat kinderen zich hier minder vertrouwd bij voelen of omdat ze thuis niet vrij kunnen spreken.⁷ Daarnaast zijn er in bepaalde gevallen ingrijpendere interventies nodig dan in een situatie zonder coronamaatregelen, bijvoorbeeld als ouders contact weigeren.⁸ Huisbezoeken vinden in bijzondere gevallen nog plaats, maar door de afstand die gehouden moet worden voelt het wel afstandelijker.⁹ Er is ruimte voor face-to-face contact in de jeugdzorg en in de jeugd-ggz, maar hier wordt terughoudend mee omgegaan.¹⁰ De Raad van de Kinderbescherming geeft aan dat het zijn onderzoeken voornamelijk via (beeld)bellen doet, tenzij dat niet mogelijk is.¹¹ Er wordt veel van jeugdhulpverleners gevraagd, bijvoorbeeld in het dagelijks contact met gezinnen, in het bedenken van creatieve begeleiding en bij het in kaart brengen van alle kwetsbare kinderen, waaronder ook kinderen die nog niet in beeld waren.¹²

Specialistische zorg en ondersteuning voor kinderen met een beperking is wegge gevallen.¹³ Daarnaast zijn er signalen dat toegang tot zorg moeilijker is en behandelingen worden uitgesteld.¹⁴ Ook zijn er zorgen dat wachtlijsten in de jeugdzorg en jeugd-ggz toenemen.¹⁵ Het laatste bericht hierover is dat de behandeling en begeleiding van kinderen binnen de jeugdzorg, jeugd-ggz en voor kinderen met een beperking uiterlijk 1 juni weer starten.¹⁶ Er is op dit moment geen duidelijk zicht op uitgestelde zorg of mogelijke wachtlijsten binnen de jeugdhulp en de GGZ.¹⁷

Ook trajecten binnen het jeugdstrafrecht, zoals de taakstraf, Halt, werkstraffen en de jeugd-reclassering, ondervinden gevolgen van de maatregelen. De uitvoering van werk- en taakstraffen was opgeschort. Op 15 mei is aangekondigd dat dit geleidelijk weer wordt opgestart.¹⁸ En gesprekken met jongeren over hun Halt-straf vinden voor zover mogelijk via (beeld)bellen plaats.¹⁹ De Raad voor de Kinderbescherming werkt zoveel mogelijk op afstand en raads-onderzoeken gaan door. Het werken op afstand kan problemen opleveren in het contact tussen de Raadsmedewerker en de jongeren, in het bijzonder bij kinderen met een beperking.²⁰

In de reguliere zorg was er veel verschil in aanpak. Huisartsen en ziekenhuizen zagen een daling in het aantal bezoeken en deden een oproep om wel langs te komen. Daarnaast werden huisartsen begin mei specifiek opgeroepen door de Landelijke Huisartsen Vereniging (LHV) om voor psychische hulpvragen toegankelijk te blijven.

Omgang en contact met ouders

Bij de invoering van de maatregelen waren er grote zorgen over de omgang van ouders met kinderen die niet thuis wonen. Kinderen kunnen binnen de jeugdzorg, maar ook buiten de jeugdzorg in verschillende huishoudens wonen. Buiten de jeugdzorg gaat het vooral om ouders die uit elkaar zijn en zorg voor hun kinderen onderling verdelen. De rechter en de overheid hebben beiden duidelijk gemaakt dat het coronavirus geen vrijbrief is om omgangsregelingen niet na te komen.²¹ In situaties binnen de jeugdzorg en jeugd-ggz heeft de overheid geen algehele bezoekstop afgekondigd maar er waren toch meerdere instellingen die geen bezoek toestonden.²² Ook gingen bepaalde bezoekregelingen niet door omdat begeleidende organisaties geen capaciteit hebben, of omdat pleegouders er niet mee instemmen omdat iemand in het pleeggezin bijvoorbeeld tot een risicogroep behoort.²³ Bij kinderen met een beperking was bezoek in principe niet

toegestaan, waardoor sommige kinderen hun ouders meer dan twee maanden niet zagen.²⁴ De bezoeksregels zijn nu iets versoepeld en voor kinderen onder de 12 jaar zou bezoek van ouders mogelijk moeten zijn. Het streven is dat uiterlijk 25 mei een kind of jongere vaste bezoekers kan hebben, ook boven de 13 jaar, in zowel instellingen voor jeugdzorg, jeugd-ggz, voor kinderen met een verstandelijke beperking, als voor kinderen in een pleeggezin of gezinshuis.²⁵ Jongeren in justitiële jeugdinrichtingen mogen tot op heden helemaal geen bezoek ontvangen en alle verloven zijn opgeschort.²⁶ Ter compensatie van de gemiste verloven en bezoeken worden ruimere mogelijkheden geboden voor telefonisch contact en skypemogelijkheden. Het jeugdstrafrecht moet er op gericht zijn de ontwikkeling van het kind te stimuleren, daarvoor is contact met familie en naasten van jongeren middels verlof en bezoek nodig, zoals ook vastgelegd in artikel 37 (onder c) van het VN-Kinderrechtenverdrag.

Rechtszaken & beklagmogelijkheden

Met de sluiting van gerechtshoeven als maatregelen om virusuitbraak tegen te gaan, werden ook jeugd(straf)zaken opgeschort. Zo werden zaken bij de rechtbank Rotterdam die betrekking hebben op minder ernstige feiten, 'van zitting gehaald', zonder uitzicht op een nieuwe datum voor behandeling. Ook zijn zes meervoudige Kamerzittingen niet inhoudelijk behandeld.²⁷ Slachtofferhulp biedt praktische tips aan slachtoffers die als gevolg van uitstel van hun strafzaak psychische klachten ervaren.²⁸ De Nederlandse Orde van Advocaten en het Nederlands Juristen Comité (NJCM) hebben hun zorgen geuit over de rechtsbescherming in coronatijd, waaronder adequate (sociale) rechtsbijstand.²⁹ De zorgen zien bijvoorbeeld op de (vertrouwelijke) communicatie tussen advocaat en cliënt in detentie. Een advocaat geeft aan dat veel op telefonisch horen wordt ingezet en dat de mogelijkheden om een adequate verdediging te voeren beperkt zijn.³⁰ In uitzonderingsgevallen kan advocatenbezoek in de justitiële jeugdinrichting plaatsvinden.³¹ Sinds 11 mei hebben alle jeugd(straf)zaken, waaronder ook omgangszaken, prioriteit bij fysieke behandeling. Of dit betekent dat alle jeugd(straf)zaken in persoon worden behandeld zal nog moeten blijken.³²

Jeugdigen die in een gesloten of een justitiële jeugdinrichting zitten en het niet eens zijn met beslissingen die over hem of haar worden genomen, bijvoorbeeld over verlof, overplaatsing of gebruik van een vrijheidsbeperkende maatregel, kunnen hiertegen in beroep bij de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ). Door de coronamaatregelen zullen hiervoor geen zittingen zijn.³³ De behandelingen worden voor zover mogelijk via een schriftelijke procedure afgedaan. Ook vinden er voorlopig geen fysieke bezoeken plaats van de Commissie van Toezicht aan Justitiële Jeugdinrichtingen en zijn fysieke zittingen van de beklagcommissie opgeschort.³⁴ Wel is er voor urgente zaken de mogelijkheid om de zitting digitaal te houden (Skype/video/telefoon).

De kwaliteit van de online rechtszaken, de rechtsbijstand, beperking van beroep op beslissingen en de vertraging in behandeling van zaken, zijn van invloed op de rechten van verdachten maar ook op die van minderjarige slachtoffers. Ook hebben ze impact op het pedagogische effect van het jeugdstrafrecht en de voorbereiding op de terugkeer in de samenleving.

Aanbevelingen:

De coronamaatregelen hebben grote invloed op de positie van toch al kwetsbare groepen kinderen die te maken hebben met jeugdzorg, jeugd ggz of jeugdstrafrecht.

De overheid zou daarom de volgende aanbevelingen in acht moeten nemen:

- **Onderzoek en evalueer** de wijze waarop er in de jeugdzorg, jeugd ggz en jeugddetentie is omgegaan met de coronacrisis en -maatregelen. Zorg dat kinderen en jongeren hierin een rol krijgen.
- Zorg dat binnen de jeugdzorg, de jeugd ggz en het jeugdstrafrecht **kinderen en jongeren kunnen meepraten** over de aanpassingen rondom het coronavirus.
- Zorg dat het voor jongeren in detentie, voor zover zij hier behoefte aan hebben, weer mogelijk is om **bezoek** van familie en naasten te ontvangen.
- Zorg dat de **vertraging** in behandeling van rechtszaken van minderjarigen zo snel mogelijk wordt opgelost en de **kwaliteit** van rechtszaken gewaarborgd blijft.
- Zorg dat ontstane wachtlijsten in de jeugdzorg en jeugd ggz zo snel mogelijk worden opgelost en zet hiervoor extra capaciteit in.

Betrek ook organisaties als: JongWijs, LOC Jeugd, Unforgettables, Villa Pinedo, Stichting Gehandicapte kind, Valente, Het JeugdWelzijnsBeraad, Jongeren INC, Defence for Children

- ¹ CBS *Rapportage Jeugdhulp 2019 CBS Jeugdmonitor*, 30 april 2020 <https://jeugdmonitor.cbs.nl/publicaties/jeugdhulp-2019>
- ² Tot 18 jaar waren dat 5780 jongeren, zie www.nji.nl/nl/Databank/Cijfers-over-Jeugd-en-Opvoeding/Cijfers-per-voorziening/Aanbod-Jeugdreclassering
- ³ *Infographic Justitiële Jeugdinstellingen 2019* www.dji.nl/justitiabelen/jongeren-in-detentie/index.aspx
- ⁴ Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd *Inspecties: Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd*, 8 november 2019 www.igj.nl/actueel/nieuws/2019/11/08/inspecties-kwetsbare-kinderen-onvoldoende-beschermd
- ⁵ Het Kinderrechtencollectief *Kinderrechtelijke visie onmisbaar in transformatie van de jeugdzorg*, 16 april 2020 www.kinderrechten.nl/kinderrechtelijke-visie-onmisbaar-in-transformatie-van-de-jeugdzorg/ en *Jeugdbranches over voorstel VNG: goede intenties, maar te vrijblijvend*, 19 mei 2020 www.jeugdzorgnederland.nl/actueel/jeugdbranches-over-voorstel-vng-goede-intenties-maar-te-vrijblijvend/
- ⁶ A. van der Kaaden, *Kind in de knel? De jeugdbeschermer helpt, op afstand*, NRC 17 april 2020 www.nrc.nl/nieuws/2020/04/17/kind-in-de-knel-de-jeugdbeschermer-helpt-op-afstand-a3997081; Verhaal#5, Alle lijntjes zijn er www.debascule.com/Over-ons/Nieuws/corona-gaat-voorbij
- ⁷ De Kindertelefoon, *Wat Kinderen bezighoudt in Coronatijd Hand-out periode 16 maart t/m 12 april 2020*, 24 april 2020.
- ⁸ Zie bijvoorbeeld over spoeduitplaatsingen: Stichting Alexander *Coronasignalen van Jeugdplatform Amsterdam*, 15 april 2020 www.st-alexander.nl/coronasignalen-van-jeugdplatform-amsterdam/; Spraakmakers *'Meer spoedaanvragen uithuisplaatsing kinderen'*, 31 maart 2020 www.nporadio1.nl/binnenland/22734-meer-spoedaanvragen-uithuisplaatsing-kinderen-jeugdzorg-coronat
- ⁹ Zie bijvoorbeeld de Raad van de Kinderbescherming www.kinderbescherming.nl/over-ons/werken-bij-de-raad-voor-de-kinderbescherming/hoe-werkt-de-rvdk-nu/raadsonderzoeker-roy en Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond (JBRR) <https://jeugdbeschermingrotterdamrijnmond.nl/digitaal-werkbezoek-minister-sander-dekker/>
- ¹⁰ Zie bijvoorbeeld: Jeugd GGZ *Maatregelen in verband met corona* www.jeugdggz.nl/corona, Jeugdbescherming Rotterdam Rijnmond, *Externe Factsheet - Zicht op veiligheid*, 14 mei 2020 <https://jeugdbeschermingrotterdamrijnmond.nl/actueel/> en www.nji.nl/coronavirus
- ¹¹ *RvdK werkt door tijdens periode met coronavirus*, 22 april 2020 www.kinderbescherming.nl/actueel/nieuws/2020/04/22/rvdk-werkt-door-tijdens-periode-met-coronavirus.
- ¹² In de Coronaquickscan van eind maart gaf 42% van de instellingen aan dat ze enigszins de zorg kunnen bieden die nodig is, 5% geeft aan dat niet te kunnen, zie verder www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2020/04/02/corona-quickscan-jeugdhulpaanbieders
- ¹³ *Gehandicapte kinderen in de knel door corona. 'Wij worden behoorlijk vergeten'*, Trouw 12 mei 2020 www.trouw.nl/zorg/gehandicapte-kinderen-in-de-knel-door-corona-wij-worden-behoorlijk-vergeten~b9f8daf2/
- ¹⁴ Zie bijvoorbeeld MIND www.mindplatform.nl/nieuws/clienten-en-ggz-op-zoek-naar-nieuw-evenwicht en www.st-alexander.nl/coronasignalen-van-jeugdplatform-amsterdam/
- ¹⁵ Zie onder andere Liesbeth Gijsel *'Er komt een piek van psychische problemen aan'* Eos Wetenschap Psyche & Brein, 20 maart 2020 www.eoswetenschap.eu/psyche-brein/er-komt-een-piek-van-psychische-problemen-aan
- ¹⁶ www.nji.nl/nl/coronavirus/Vragen-en-dilemma-s-na-persconferentie-19-mei

- ¹⁷ Kamervragen hierover zijn nog niet beantwoord. Renkema en Westerveld hebben Kamervragen gesteld over de continuïteit van jeugdhulp en GGZ op 30 maart 2020 (nr: 2020Z05787) & 23 april 2020 (nr: 2020Z07382).
- ¹⁸ Brief regering, *Voortgang maatregelen aanpak Covid-19 op terrein*, 15 mei 2020 www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-justitie-en-veiligheid/documenten/kamerstukken/2020/05/15/tk-voortgang-maatregelen-aanpak-covid-19-op-terrein-jenv.
- ¹⁹ www.halt.nl/actueel/gevolgen-coronavirus/
- ²⁰ www.kinderbescherming.nl/over-ons/werken-bij-de-raad-voor-de-kinderbescherming/hoe-werkt-de-rvdk-nu/coordinator-taakstraffen-shury
- ²¹ *Aanhangsel Handelingen II 2019/20*, nr. 2621, Rb. Midden-Nederland 6 april 2020 ECLI:NL:RBMNE:2020:1612 en Rb. Den Haag 6 mei 2020 ECLI:NL:RBDHA:2020:4081.
- ²² Brief regering, *COVID-19: Update stand van zaken 21 april 2020* www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/04/21/kamerbrief-covid-19-update-stand-van-zaken; NOS Jeugdjournaal *Kinderen in gezinshuizen kunnen niet naar hun ouders* 28 maart 2020 <https://jeugdjournaal.nl/artikel/2328670-kinderen-in-gezinshuizen-kunnen-niet-naar-hun-ouders.html>
- ²³ Stichting Alexander *Coronasignalen van Jeugdplatform Amsterdam*, 15 april 2020 www.st-alexander.nl/coronasignalen-van-jeugdplatform-amsterdam/
- ²⁴ A. Dujardin, *Gehandicapte kinderen in de knel door corona. 'Wij worden behoorlijk vergeten'*, Trouw 12 mei 2020 www.trouw.nl/zorg/gehandicapte-kinderen-in-de-knel-door-corona-wij-worden-behoorlijk-vergeten~b9f8daf2/
www.nji.nl/nl/coronavirus/Vragen-en-dilemma-s-na-persconferentie-19-mei
- ²⁵ Brief regering, *Voortgang maatregelen aanpak Covid-19 op terrein JenV*, 15 mei 2020 www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-justitie-en-veiligheid/documenten/kamerstukken/2020/05/15/tk-voortgang-maatregelen-aanpak-covid-19-op-terrein-jenv, Brief regering, *Stand van zaken coronamaatregelen tenuitvoerlegging straffen en maatregelen*, 1 april 2020 www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/04/01/brief-tweede-kamer-stand-van-zaken-coronamaatregelen-tenuitvoerlegging-straffen-en-maatregelen; Zie ook www.nji.nl/nl/coronavirus/Professionals/Tips-voor-professionals-in-de-residentiele-jeugdhulp en www.dji.nl
- ²⁷ www.nrc.nl/nieuws/2020/04/06/jeugdstrafrecht-staat-bijna-stil-en-dat-is-tegen-mijn-natuur-a3995994, 6 april 2020.
- ²⁸ www.slachtofferhulp.nl/coronavirus-covid-19/
- ²⁹ www.advocatenorde.nl/nieuws/zorgen-over-rechtsbescherming-bij-verlenging-coronamaatregelen en <https://njcm.nl/actueel/njcm-uit-zorgen-over-de-mensenrechtelijke-gevolgen-van-corona-maatregelen-voor-de-strafrechtspieging/>
- ³⁰ <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2331527-rechtbanken-weer-open-maar-zorgen-over-zorgvuldigheid-rechtspraak.html>
- ³¹ www.dji.nl/over-dji/coronavirus/index.aspx.
- ³² Zie www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Corona-Gerechtsgebouwen-aangepast-aan-anderhalvemetersamenleving.aspx
- ³³ www.rsj.nl/actueel/nieuws/2020/03/25/rsj-verruimt-reactietermijn-beroepschriften-tijdens-corona-crisis.
- ³⁴ www.commissievantoezicht.nl/nieuws_lijst/4265/.

Foto: A. Watkins

CARIBISCH NEDERLAND

Situatie vóór de coronacrisis

Al voor de coronacrisis kampten Bonaire, St. Eustatius en Saba (Caribisch Nederland) met sociaaleconomische onzekerheid. Ongeveer een derde van alle huishoudens op de eilanden had voor de coronacrisis een inkomen dat 75 procent of minder bedroeg van het geschatte gemiddelde budget dat noodzakelijk is voor de basale uitgaven.¹ Er zijn momenteel geen specifieke cijfers over het aantal kinderen dat opgroeit in armoede.²

Daarnaast blijken huiselijk geweld en kindermisbruik aanzienlijke bedreigingen te vormen voor vrouwen en kinderen in Caribisch Nederland.³ Het Veiligheidsbeeld BES 2018 licht dit beeld toe, waarbij situaties van misbruik, kindprostitutie, incest en, specifiek voor Bonaire, loverboy-problemen worden beschreven.⁴ Reacties tijdens interviews, focusgroepen en consultaties voor de situatieanalyse Caribisch Nederland van 2019 geven aan dat het probleem ook door de bevolking wordt ervaren als ernstig. Meer dan 90 procent van de geïnterviewden noemde geweld als een belangrijk probleem voor kinderen, adolescenten en vrouwen in hun gemeenschap of gezinnen.⁵

Ontwikkelingen in risico's na de start van de coronacrisis

In april zijn op zowel Bonaire, St. Eustatius als Saba twee gevallen van corona vastgesteld. De lokale overheden hebben social distancing-maatregelen genomen om verspreiding te voorkomen en de scholen waren 5 tot 7 weken gesloten. Het reisverbod dat op alle eilanden werd ingevoerd bracht de toeristische sectoren tot abrupte stilstand.

Als bijzondere gemeentes van Nederland worden de BES-eilanden ondersteund door de Nederlandse overheid. Zo zijn er financiële regelingen voor werkgevers, werknemers en ondernemers⁶, worden medische noodmiddelen gestuurd⁷ en is er een tijdelijke reductie in de kosten voor water, elektriciteit, en internet tot eind dit jaar.⁸ Ook is er budget vrijgemaakt voor voedselpakketten⁹ en onderwijs *devices* voor leerlingen.¹⁰ De openbare lichamen van elk van de eilanden hebben sociale teams gemobiliseerd om in de behoeften van de meest kwets-

baren te voorzien.¹¹ Zo zorgden de sociale teams, scholen, en andere maatschappelijke organisaties ervoor dat kinderen die afhankelijk zijn van schoolmaaltijden, deze bleven ontvangen.¹²

Ondanks de onmiddellijke reactie op de crisis en alle geregelde voorzieningen was er vanuit hulpverleners beperkt direct contact met kinderen en dreigden sommige kwetsbare kinderen uit het zicht te raken van hulporganisaties vanwege de sluiting van scholen, kinderopvang, naschoolse opvang en sportverenigingen op alle drie de eilanden.^{13, 14} Door de sluiting van deze instellingen, samen met andere genomen maatregelen, waren er zorgen over een toename van huiselijk geweld.¹⁵ Op Bonaire werden 80 kwetsbare kinderen tijdens de lockdown opgevangen in een noodkinderopvang om de ouders tijdelijk te ontzien.¹⁶ De coronamaatregelen zoals reisrestricties, hebben grote impact op onder meer de toeristische sector en daarmee het inkomen van veel bewoners. Het is nog onduidelijk wat precies de gevolgen zijn voor families met kinderen. De Openbare Lichamen hebben bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties aandacht gevraagd voor een toename van armoede.¹⁷ Specifiek op Bonaire is er sinds de crisis een toename in de aantal kinderen dat geregistreerd is voor schoolmaaltijden.¹⁸

Aanbevelingen

Om de meest kwetsbare kinderen en gezinnen bij deze en toekomstige crises goed te beschermen, zouden de regering van Nederland en de Openbare Lichamen de volgende aanbevelingen in acht moeten nemen:

- Integreer **het belang van kinderen en kinderscherming** in crisismanagementplannen. Zorg dat er hierbij één coördinerend orgaan komt.
- Zorg dat systemen van **dataverzameling** rondom kinderen in armoede op korte termijn wordt opgezet en/of opgeschaald zodat in kaart kan worden gebracht welke kinderen risico lopen om in armoede terecht te komen, of al zijn gekomen.
- Zorg ervoor dat scholen en jeugdbescherming ook in crisissituaties **contact** kunnen houden met kwetsbare kinderen die in onveilige thuissituaties wonen. Dit moet ook kunnen als er geen beschikking is over internet of een mobiel apparaat.
- Zorg voor een compleet **wettelijk kader op het gebied van huiselijk geweld en kindermishandeling** en toereikende hulpverlening om kinderen, juist in tijden van crises, beter te beschermen.
- Zorg dat scholen, naschoolse opvang en sport(verenigingen) aandacht besteden aan de **emotionele impact** van de coronacrisis, zodat kinderen, geholpen kunnen worden hun emoties te verwerken en bespreekbaar te maken.
- **Evalueer** de crisisaanpak om zo best-practices en lessons-learned in kaart te brengen en te beoordelen in hoeverre de respons effectief is geweest bij het bieden van de nodige ondersteuning en bescherming aan de meest kwetsbare kinderen en hun families.
- **Vraag kinderen en jongeren om hun mening** over hoe zij de crisis beleven en welke oplossingen zij zien voor de toekomst.

¹ Onderzoek naar het ijkpunt voor het sociaal minimum voor Caribisch Nederland, 2018, zie pp. 54 of 67. <https://www.regio-plan.nl/wp-content/uploads/data/file/2017/17128-Eindrapport-IJkpunt-sociaal-minimum-Caribisch-Nederland-Regio-plan.pdf>

² Situatianalyse kinderen en jongeren in Caribisch Nederland, 2019, <https://www.unicef.nl/files/Situatieanalyse%20kinderen%20en%20jongeren%20in%20Caribisch%20Nederland%202019.pdf>

³ Situatianalyse kinderen en jongeren in Caribisch Nederland, 2019, <https://www.unicef.nl/files/Situatieanalyse%20kinderen%20en%20jongeren%20in%20Caribisch%20Nederland%202019.pdf>

⁴ 'Veiligheidsbeeld BES 2018' <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/02/12/tk-bijlage-veiligheidsbeeld-bes-2018>

⁵ Situatianalyse kinderen en jongeren in Caribisch Nederland, 2019, <https://www.unicef.nl/files/Situatieanalyse%20kinderen%20en%20jongeren%20in%20Caribisch%20Nederland%202019.pdf>

- ⁶ <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/nieuws/2020/04/16/eerste-bedragen-noodregeling-caribisch-nederland-uitbetaald>
- ⁷ Overigens ook naar de overige eilanden van ons Koninkrijk. Zie: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/caribische-deel-van-het-koninkrijk/maatregelen-coronavirus>
- ⁸ *Kamerbrief over extra maatregelen Caribisch Nederland in verband met COVID-19*, 24 april 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/04/24/kamerbrief-extra-maatregelen-caribisch-nederland-in-verband-met-covid-19>
- ⁹ Ibid.
- ¹⁰ Kamerbrief over ondersteuning leerlingen bij onderwijs op afstand, 4 mei 2020. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z07949&did=2020D16981
- ¹¹ Kamerbrief over COVID19 : Update stand van zaken https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z07203&did=2020D15386
- ¹² Rapid risk assessment-gesprekken met vertegenwoordigers van de openbare lichamen op 6 mei 2020.
- ¹³ Op St. Eustatius en Bonaire zijn de scholen, kinderopvang, naschoolse opvang, en sportverenigingen weer open sinds 11 mei, op Saba sinds 18 mei.
- ¹⁴ Rapid risk assessment-gesprekken met vertegenwoordigers van de openbare lichamen op 6 mei 2020.
- ¹⁵ *Reporting on violence in Caribbean Netherlands insufficient*, 14 may 2020, <https://www.saba-news.com/reporting-on-domestic-violence-in-caribbean-netherlands-insufficient/> Rapid risk assessment-gesprekken met vertegenwoordigers van de openbare lichamen op 6 mei 2020.
- ¹⁶ *Opvang kinderen in onveilige situaties*, 24 april 2020, <https://bonaire.nu/2020/04/24/opvang-kinderen-in-onveilige-thuisituatie/>
- ¹⁷ *Kamerbrief over extra maatregelen Caribisch Nederland in verband met COVID-19*, 24 april 2020. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2020/04/24/kamerbrief-extra-maatregelen-caribisch-nederland-in-verband-met-covid-19>
- ¹⁸ Rapid risk assessment-gesprekken met vertegenwoordigers van de openbare lichamen op 6 mei 2020.

UNICEF Nederland
Bezuidenhoutseweg 74
2594 AW Den Haag

info@unicef.nl